

دوره هفتم - سال دوم
شماره ۱۳۸۳-۱۳۸۴
تاریخ چاپ: ۱۳۸۴/۳/۸
شماره ترتیب چاپ: ۸۳۶
شماره سابقه چاپ: —
شماره دفتر ثبت: ۳۹۹

اظهار نظر کارشناسی درباره طرح:
«ممنوعیت فعالیت شرکت‌ها و مؤسسات
با ساختار هرمی با شبکه بی‌انتهای از
قبیل گلدکونست»

کد موضوعی: ۱۹۰
شماره مسلسل: ۷۴۲۹

مرداد ماه ۱۳۸۴

دفاتر: مطالعات حقوقی
مطالعات اقتصادی

اظهار نظر کارشناسی درباره طرح:
«ممنوعیت فعالیت شرکت‌ها و مؤسسات با ساختار
هرمی با شبکه بی‌انتها از قبیل گلدکوئست»

مقدمه

امروزه در کشورهای مختلف دنیا گروه‌هایی مالی تحت عناوین مختلف از جمله «شرکت تجاری» یا حتی «فهرست اسامی» یک ایده را دنبال می‌کنند و آن عبارت از تشکیل گروه‌هایی است که هیچ فعالیت اقتصادی انجام نمی‌دهند جز این‌که نیرو جذب می‌کنند و اگر کسی با پرداخت مبالغی به هر یک از این گروه‌ها بپیوندند، بعداً سهمی از حق عضویت کسانی را که به طور مستقیم یا غیرمستقیم از طریق او وارد گروه شده‌اند تصاحب می‌کنند. این مؤسسات تا وقتی می‌توانند به حیات خود ادامه دهند که قربانیان جدیدی وارد گروه شده و حق عضویت بپردازند و گروه آخر از افرادی که عضو شده و حق عضویت پرداخته‌اند متضررین اصلی این فرایند هستند. علاوه بر آن‌ها تمامی کسانی که عضو شده و براساس شمایی که شرکت ترسیم کرده اعضای جدید جذب نکرده باشند نیز از قربانیان هستند. این پدیده را به گلوله برفی تشبیه کرده‌اند که هنگام سرازیر شدن از فراز کوه کوچک است ولی هر چه پایین‌تر رود بزرگ‌تر شده و ناگهان به بهمنی ویرانگر تبدیل می‌شود و درست به همین دلیل هم مغل به نظام اقتصادی است. زیرا در ابتدا همه احساس می‌کنند در حال سود بردن

فهرست مطالب

مقدمه	۲
مروری بر استفتائات مراجع تقلید	۵
تجربه کشورهای مختلف و رویارویی با شرکت‌های دارای ساختار شبکه‌ای	۵
متن پیشنهادی	۶
نکته پایانی	۶

هستند و به همین دلیل شبکه رشد هندسی سریعی خواهد داشت. سپس هنگامی که دیگر داوطلبان جدیدی برای عضویت یافت نشود فعالیت متوقف شده و تمامی افراد رده‌های آخر که بخش عظیمی از جامعه را تشکیل می‌دهند از بابت حق عضویت پرداختی خود متضرر خواهند شد و امکان جبران آن نیز وجود نخواهد داشت.

باید توجه داشت که بسیاری از اوقات روش کسب درآمد پیش‌بینی شده به وسیله شرکت‌ها به گونه‌ای است که یک عضو جدید نه تنها باید خود فعال باشد، بلکه باید منتظر باشد تا کسانی که او جذب کرده است نیز همگی به اندازه کافی فعال باشند تا در قبال حق عضویتی که پرداخته عوایدی نصیبش شود. به عبارت دیگر، شخص باید موجب جذب هرم یا خوشه‌ای متوازن از اعضای جدید باشد تا بتواند پورسانت فروش دریافت کند. در ایران از جمله شرکتی خارجی به نام پنتاگونا به این ترتیب فعالیت کرد و عده‌ای به لحاظ عضویت در آن متضرر شدند.

از آنجایی که غیراقتصادی بودن این فعالیت واضح است و در مقابل پول پرداختی فی‌نفسه هیچ معوضی عاید اعضا نمی‌شود کشورهای گوناگون با وضع مقرراتی آن را ممنوع کرده‌اند. از جمله آن می‌توان به ماده L122-6 در مجموعه قوانین حمایت از مصرف‌کنندگان در فرانسه اشاره کرد. در ایران نیز باید این ممنوعیت وضع شود و صدر بند «ز» پیشنهادی تمامی اشکال این نوع فعالیت را ممنوع و محل به نظام اقتصادی می‌داند.

بعد از ممنوع اعلام شدن مؤسسات و گروه‌های فوق در برخی کشورها، مؤسسات دیگری شکل گرفت که برای فرار از قانون، کالاها یا خدماتی را نیز به فروش می‌رسانند. واقعیت آن است که این معوض ظاهری است و کسانی که این کالاها یا خدمات را می‌خرند، معمولاً نه به خاطر نیاز یا علاقه به کالاهای مورد بحث این کار را می‌کنند، بلکه با هدف عضویت در گروه و کسب منافع آن این خرید را انجام می‌دهند. در واقع فروش کالا یا خدمات پوششی برای همان فعالیت ممنوعه

دسته اول است. به همین لحاظ قیمت پیشنهادی رابطه مستقیمی با ارزش واقعی کالا ندارد. به علاوه در این روش معمولاً کالاها یا خدماتی برای فروش پیشنهاد می‌شود که فاقد مشابه‌های واقعی در بازار است تا خریدار نتواند قیمت پیشنهادی را با ارزش واقعی کالا در بازار مقایسه کند.

آنچه به ویژه محل به نظام اقتصادی تلقی می‌شود این است که خریداران به هیچ وجه توجه واقعی به کالای موصوف ندارند و برای آن‌ها خرید تنها یک بهانه برای ورود به شبکه و عضوگیری به امید درآمد ناشی از آن است. روشی که شرکت گلدکوئست در ایران پیش گرفته است فروش سکه‌های طلای یادبود یا امثال آن به قیمتی بسیار بالاتر از ارزش طلای موجود در این سکه‌ها است، ولی روش‌های محتمل دیگری نیز وجود دارد.

در ماده پیشنهادی با استعانت از متون قانونی برخی از کشورهای اروپایی که قبل از ایران با این مشکل مواجه بوده‌اند، تمامی شقوق این گونه فروش کالا که پوششی برای عضوگیری‌های شبکه‌ای است؛ ممنوع گردیده است. استفاده از واژه شبکه به اندازه‌ای کلی است که شامل تمامی انواع شبکه اعم از هرمی با انتها یا بدون انتها، خوشه‌ای و سایر اشکال قابل تصور بشود و مانع از ایجاد تشکیلات با شکلی جدید برای فرار از قانون باشد. طبیعتاً از نام شرکت گلدکوئست در متن یا عنوان، یاد نشده است. زیرا پرداخت به مصادیق کلیت قانون را خدشه‌دار می‌کند و در شأن قانونگذار نیست که یک مؤسسه خصوصی را مستقیماً مورد خطاب قرار دهد.

مسأله دیگری که توجه به آن لازم است وضعیت افراد درون شبکه است. ماهیت این شبکه‌ها به گونه‌ای است که هر عضو می‌تواند به یک فروشنده و در نهایت رهبر یک شبکه عضوگیری تبدیل شود. لذا در متن پیشنهادی ممنوعیت شامل حال همه می‌شود و درج عبارت «هرگونه عضوگیری و پیشنهاد عضویت» به این معنی است که تمامی زیرشاخه‌ها و اعضا نیز از انجام فعالیت منع شده‌اند.

در نهایت، نگرانی که می‌توانست وجود داشته باشد این است که با درج عباراتی این چنین کلی، برخی اقدامات تشویقی که فروشندگان کالاها و شرکت‌های تجاری به طور سنتی انجام می‌دهند نیز ممنوع شده باشد. اما این نگرانی نیز بی‌مورد است زیرا آنچه واقعاً ممنوع شده همان نظام شبکه‌ای است، خواه از طریق روش‌های فروش کالا و ایجاد نظام جوایز و بنابراین پورسانت دادن‌ها و اعطای جوایزی که به طور معمول در تجارت متداول بوده ممنوع نگردیده است.

مروری بر استفتائات مراجع تقلید

براساس حساسیت مسأله درخصوص معاملات شبکه‌ای و زنجیره‌ای استفتائاتی از مراجع تقلید صورت گرفته است که من حیث المجموع، تمامی مراجع نظیر مقام معظم رهبری، آیت‌الله فاضل لنکرانی، آیت‌الله مکارم شیرازی، آیت‌الله نوری همدانی، آیت‌الله صافی گلپایگانی، آیت‌الله صانعی و آیت‌الله سیستانی رأی به حرمت این معاملات صادر کرده و آن را اکل مال بالباطل دانسته‌اند و لذا همکاری با شرکت‌هایی را که به صورت شبکه‌ای فعالیت می‌کنند، جایز ندانسته‌اند.

تجربه کشورهای مختلف در رویارویی با شرکت‌های دارای ساختار شبکه‌ای

اغلب کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه به نحوی با مسأله فعالیت شرکت‌هایی دارای ساختار شبکه‌ای روبه‌رو شده‌اند. در برخی از کشورها نظیر آلبانی به علت عدم توجه درست دولت و مجلس، کشور تا مرز سقوط پیش رفته است و بعد از آن قوانینی مبنی بر ممنوعیت فعالیت شرکت‌های موردنظر به تصویب رسیده است. در کشورهای نظیر امریکا (ایالات مختلف آن)، آلمان و فرانسه نیز قبل از وارد شدن ضربات

جبران‌ناپذیر بر پیکره اقتصاد، اقدام به وضع قوانینی نموده‌اند. به عنوان مثال در فرانسه با وضع قوانینی ممنوعیت این فعالیت‌ها را اعلام کرده‌اند. از جمله آن می‌توان به ماده L122-6 در مجموعه قوانین حمایت از مصرف‌کنندگان در فرانسه اشاره کرد.

متن پیشنهادی

طرح الحاق یک بند به ماده (۱) و اصلاح تبصره «۱» ماده (۲) قانون مجازات اخلاک‌گران در نظام اقتصادی کشور

ماده واحد - بند «ز» به ماده (۱) قانون مجازات اخلاک‌گران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹ الحاق و تبصره «۱» ماده (۲) آن به شرح زیر اصلاح می‌شود:

بند «ز» - عضوگیری و ثبت نام در بنگاه، مؤسسه، گروه یا فهرست اسامی با وعده کسب درآمد ناشی از افزایش اعضا به صورت شبکه‌ای، خواه از طریق عرضه کالا یا خدمات یا شیوه‌های مشابه دیگر و خواه از طریق جلب مشتریان به عنوان بازاریاب یا هر عنوان دیگر با وعده دریافت کالا یا خدمات رایگان یا به قیمتی کمتر از قیمت واقعی یا دادن پورسانت یا توزیع جایزه.

تبصره «۱» ماده (۲) - در مواردی که اخلاک موضوع هریک از موارد مذکور در بندهای هفتگانه ماده (۱) حسب مورد عمده یا کلان یا فراوان نباشد مرتکب به حبس تا ۱۸ ماه و جزای نقدی معادل اموالی که از طرق مذکور به دست آورده محکوم می‌شود.

نکته پایانی

جرم انگاری فعالیت مورد بحث در چارچوب قانون مجازات اخلاک‌گران در نظام اقتصادی کشور از جهات مختلف قابل توجیه و دفاع است. اولاً از حیث طبیعت

موضوع و تبعات اقتصادی آن فعالیت مزبور تناسب تمامی با اعمال مجرمانه موضوع بندهای ششگانه ماده (۱) قانون فوق دارد. ثانیاً مسائل مهمی چون عمومی بودن جرم جدید، تکلیف شرکا و معاونین، شروع به جرم و تعلیق و تخفیف مجازات مرتکبین در مقررات مختلفه قانون مورد اشاره پیش‌بینی شده و مقررہ جدید از ذکر این‌گونه احکام بی‌نیاز است. نکته مهم دیگری که توجه به آن ضروری است این است که عطف مقررہ جدید به گذشته و مجازات مرتکبین سابق بر وضع قانون خلاف موازین شرعی و اصول قانون اساسی است. مطابق موازین شرعی عقاب بلایان قبیح است و به موجب اصل یکصد و شصت و نهم قانون اساسی هیچ فعل یا ترک فعلی به استناد قانونی که بعد از ارتکاب آن وضع شده جرم محسوب نخواهد شد.

شماره مسلسل: ۷۴۲۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: اظهارنظر کارشناسی درباره طرح: «ممنوعیت فعالیت شرکت‌ها و مؤسسات با ساختار هرمی با شبکه بی‌انتها از قبیل گلدکوئست»

Report Title: Forbidden of Pyramid Companies's expert viewing Activities

نام دفاتر: مطالعات حقوقی و مطالعات اقتصادی

تهیه و تدوین: مصطفی اوحدی - جلیل امیدی (دفتر مطالعات حقوقی) و
صمدعزیزنژاد (دفتر مطالعات اقتصادی)

ناظر علمی: دکتر همایون حبیبی

متقاضی: کمیسیون قضایی و حقوقی

ویراستار: _____

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آن‌ها:

۱. دسیسه هرمی (Parmid Scheme)

۲. بازاریابی (Marketing)

۳. شبکه (Network)

۴. مستقیم (Direct)

۵. بازاریابی چند لایه‌ای (Multi Level Marketing)

منابع و مآخذ تهیه گزارش:

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

۲. قانون مجازات اسلامی.

۳. قانون مجازات اخلاک‌گران در نظام اقتصادی کشور.